Štev. 9. Leto LXIV. V Ljubljani, 28. februarja 1924. Poštnina plačana v gotovini.

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati na uredništvo — naročnino, reklamacije in vse administrativne stvari pa na upravništvo v Ljubljani, Učiteljska tiskarna, Frančiškanska ul. 6/I. Vse pošiljatve je pošiljati franko. Reklamacije so proste poštnine. Rokopisov ne vračamo. Telefon uredn. 312.

UČITELJSKI TOVAR

Glasilo Udruženja Jugosl. Učiteljstva - Poverjeništvo Ljubljana

907.
Licealna knjižnica
Ljubljana
Strossmayerjeva ulica, II. drž. gimn.

Izhaja vsak četrtek. Naročnina znaša za neorganizirane 40 Din, za inozem. 60 Din. Posamezna štev. 1 Din. Članstvo „Pov. UJU Ljubljana" ima s člana- plačano naročnino 'a oglase in re- vseh vrst je 2·50 od petit atni davek po- št. ček. ur. 11.197.

Demokratična in nedemokratična prosvetna uprava.

»Organizacija slovenačkog učiteljstva, koja broji preko 2500 udruženih učitelja, dala je dosad nesumnjivih dokaza o predanosti ideji državnog i narodnog jedinstva i suzbijanju elemenata koji teže separatizmu. I zato ovaj protest njihov treba smatrati kao glas iskrenih prijatelja nove države i njenih ciljeva. Zato i ovaj zahtev slovenačkog učiteljstva treba uzeti u ozbiljno proučavanje i u pitanju likvidacije prosvetne uprave u Sloveniji povesti računa o ovim zahtevima.«

»**Narodna Prosveta**« z dne 21. febr. 1924 v članku »Jedan protest slovenačkog učiteljstva.«

Minister prosvete g. Miša Trifunović je prejel pretečeni teden proteste in zahteve UJU Pov. Ljubljana in okrajnih učiteljskih društev v Sloveniji, ki izražajo željo slovenskega učiteljstva, da ostani višji šolski svet do novega šolskega zakona o narodnih šolah še v veljavi in da se načelno loči šolska uprava od politične državne uprave. Enako so bile zahteve predložene centrali UJU in drugim merodajnim faktorjem.

G. minister prosvete je izročil vprašanje in referat o tem g. dr. Janko Lokarju, inspektorju v ministrstvu prosvete.

Slovensko učiteljstvo je podvzelo ta korak iz strogo principialnih ozirov in iz načelnega stališča.

Po svetovni vojni je bilo vprašanje splošne socializacije družabnih dobrin in demokratizacije družabnega reda v ospredju vseh reformnih vprašanj družbe in držav. Vzporedno s snovanjem nacionalnih držav je tekla parola njih nacionalizacije in nacionalizacije gospodarstva. V nekaterih državah je socializacija in demokratizacija v polni meri zmagala, v drugih je prevladal kapitalistični sistem, ki mu je bil dober sotrudnik neurejenost razmer, in države so ostale napol ali popolnoma reakcionarne, medtem ko so druge stopile na pozornico nove dobe prerojene in sposobne za tekmo v novi smeri.

Z vprašanjem socializacije in demokratizacije družabnega reda je teklo vzporedno vprašanje socializacije in demokracije prosvete in šolstva, ki je zahtevalo socializacijo dobrin prosvete in šolstva za vso družbo in čim širšo demokratizacijo prosvetne uprave.

V naši državi stojimo še pred novim šolskim zakonom in z njim pred definitivno odločitvijo v eno ali drugo smer tega svetovnega gibanja. Stojimo pred alternativo: ali zmaga reakcionarno-kapitalistično naziranje, ki zavladuje danes duha in voljo sicer intelektualno in moralno visoko stoječe a obubožane večine, ali pa zmaga prava in resnična demokracija, ki bo odprla pot sposobnosti in soodločevanja etično zdravi in deloljubni večini ter bo uvedla pravo demokratično samoupravo.

Zato je sedaj čas, da se oglaša učiteljstvo in da sodeluje pri izbiri smeri; čas je, da protestira, če opazi, da se s pogreškami v sedanjosti skuša ustvarjati prejudice na škodo našemu načelnemu stališču. V prosvetni **zakonodaji** se bo videlo ali je krenila naša država in družba v smer prave socializacije in demokratizacije; v prosvetni **upravi** se bo pa zrcalila tudi naša pot, ali korakamo v smeri prave demokratične uprave, v smeri prave demokratizacije ali lažidemokratizacije

Zato tudi ne smemo prezreti pogrešk, ki se jih hoče napraviti danes, ker poznejša korektura je težka ali pa popolnoma nemogoča.

Slovensko učiteljstvo se je izreklo za čim demokratičnejšo prosvetno upravo, ker je ista neobhodno potrebna v interesu države. Izreklo se je za ločitev prosvetne uprave od politične pri central, pri oblastih, v srezih, ker je to bistvo in predpogoj demokratično urejeni prosvetni upravi; to nam znači samoupravo in neodvisnost prosvete in šolstva v državi.

Med samoupravo šolstva, ki jo zahteva slovensko učiteljstvo in avtonomijo šolstva, ki jo propagirajo tudi pri nas separatistični krogi, je bistvena razlika. Slovensko učiteljstvo je za samoupravo v gorenjem zmislu s čimširšo upravno dekoncentracijo ali upravno decentralizacijo, ker zahteva tako interes države; **je pa odločno proti avtonomiji šolstva v smislu teženj separatističnih elementov, ker je taka prosvetna avtonomija na škodo državnemu in narodnemu edinstvu in na škodo državi sami.**

Višek demokratične uprave vidi učiteljstvo v tem, da se zasliši pri vseh vprašanjih vedno mnenje prizadetih — vsaj po njihovih legitimnih zastopnikih. Zato se je izreklo učiteljstvo za institucijo »učiteljskih zbornic«, ki naj bi urejale vse učiteljske personalne zadeve. One naj bi bile v tem oziru kontrolni organ okrajnim šolskim nadzornikom in oblastnim šolskim inspektorjem, ki jim projekt novega šolskega zakona daje nekako absolutistično moč, brez vsake kontrole, za kar moramo nazvati tako šolsko upravo nedemokratično. In četudi bi dosegli ločitev šolske uprave od politične, bi ostala taka samouprava še vedno nedemokratična.

Danes imamo na čelu prosvetne uprave može demokratičnega duha, jutri lahko pridejo možje absolutističnih tendenc in ambicij in mesto demokratizma zavlada lahko najsurovejši in najnemoralnejši absolutizem, na škodo prosveti in na škodo državi.

Zato učiteljstvo tako neizprosno vztraja na stališču zastopstev prizadetih, kjer bi imelo tudi učiteljstvo svoje legitimne zastopnike, zato se principialno izreka tudi proti ukinitvi višjega šolskega sveta.

Ono se izreka za demokratično in proti nedemokratični šolski upravi.

—k.

Najhujše zlo.

Pezo prehodne dobe čuti izmed vseh stanov najhujše in najintenzivnejše ravno sedanja generacija našega stanu. Za učiteljstvo se pravzaprav šele **pričenja** križeva pot, doba trpkih razočaranj, zapostavljanja in neupoštevanja ravno na tistih mestih, kjer bi pričakovali najpreje razumevanja in pomoči. V mislih imam pri tem predvsem moralno stran našega stanu.

Vse te velike neprilike in vsa ta, tako občutna in trpka presenečenja, ki jih doživljamo dan na dan, skoraj nam istotako klone duh pod moralnimi udarci, kakor telo pod gmotnimi, vse to je pa naravna posledica naše črne preteklosti in obenem naraven predpogoj lepše bodočnosti našega stanu. Zakaj jaz in tisoči in tisoči mojih tovarišev in tovarišic še nismo zgubili vere v lepšo bodočnost svojega stanu, kateri gremo kljub vsemu in proti vsemu nasproti v svobodni domovini. Najbrže te lepe bodočnosti ne doživi sedanji rod, doživel pa jo bode poznejši...

Pa zakaj mora ravno učiteljstvo občutiti najhujše vse posledice prehodne dobe? Saj imamo najmočnejšo organizacijo, za katero nas zavidajo vsi drugi stanovi? Saj vendar imamo ravno potom svoje vzorne organizacije stik in vpliv na najmerodajnejša mesta? Saj smo bili poleg sodnikov ravno mi skoraj edini, ki nismo bili stavljeni ob uveljavljenju nove pragmatike na razpoloženje? Itd., itd.

Kljub tem in mnogim drugim vprašanjem pa je stvar dokaj enostavna, razumljiva in — če se upoštevajo splošne naše razmere — tudi v precejšnji meri opravičljiva. Vsled svojega posebnega poklicnega delovanja in pa vsled prejšnjih političnih razmer je bilo izmed vseh stanov ravno učiteljstvo — »extra statum«. Nismo bili ne uradniki, ne poduradniki, niti sluge. Ravno vsled svojega poklica pa smo imeli mrvico moralnih pravic in privilegijev, ki pa niso niti zdaleka odtehtali vseh drugih moralnih in gmotnih krivic. Tako smo imeli svoje zastopstvo pri vseh šolskih oblastih in korporacijah, kjer se je odločevalo o šolskih in naših vprašanjih. To je bilo sicer precej vredno, a kljub temu so šle oblasti preko nas in proti nam, če so le hotele.

Drugo javno uslužbenstvo ni imelo nobenih takih privilegijev. Ali ga je imenoval deželni odbor, deželna vlada, ali pa sam minister, procedura je bila docela ista. Zastopnik dotičnega stanu ni imel nobenega upogleda, pa tudi ne nobenega vpliva. Prav tako ni imelo uslužbenstvo samo prav nobene ingerence na razvoj notranje službe v dotični stroki. Od zgoraj so prišli striktni predpisi in po teh se je bilo treba ravnati, pa če so se zdeli posamezniku, ali pa večini še tako — neumestni. V najboljšem slučaju se je sklicala od vladajočih kaka anketa, na katere sklepe so se pa ozirali merodajni faktorji samo toliko, kolikor se je njim

LISTEK.

Tominškov slovar za šolsko in domačo rabo.

Kaj pa je tebe treba bilo? Tako smo vzkliknili s Prešernom, ko smo zagledali najnovejše slovstveno delo g. dr. prof. Tominška, tako zvani nemško-slovenski slovar za šolsko in domačo rabo. Prav nič ga ni bilo treba, saj imamo veliko boljši in obširnejši slovar Bartlov. Pa tudi to: sedaj v Jugoslaviji vendar ne bomo kopičili takih slovarjev, pa še take kvalitete! Nemško-slovenski slovar, ki naj podaje besedni zaklad, mora absolutno navajati poleg perfektivnih oblik glagolov tudi imperfektivne, dalje ne sme navajati besednih oblik, ki niso več v rabi, dalje ne sme beležiti oblik, o katerih ne ve čitatelj, kako naj jih rabi, sploh ne sme biti poln napak. Kdor sestavlja tako besedišče, mora res korenito poznati živi jezik in to na vse strani, ne samo v šolskih mejah, ki so vse pretesne za sedanjo dobo.

Naj podamo nekaj podrobnosti v podkrepitev svojih izjav.

Za izraz ušesno maslo ima avtor samo ušesno smolo. Ta beseda je pač le lokalizem, n. pr. na Gorenjskem okoli Radovljice. Terminus je vendarle ušesno maslo, ki bi ga avtor moral poznati. Namesto pravilnega izraza prepečenec čitamo nestvor dvopek = Zwieback. Za posmrtni kvartal velja le izraz posmrtna četrtina, ne pa četrtnina. »Inbegriff des Rechtes« je pravo, ne pa pravstvo. Poleg izraza utržek je pravilno tudi odtegljaj, ne pa odtegnina. Ohišje za Gehäuse je res prevod, a za to imamo besedo okrov. Pravilni obliki sta brinov, brinovec, ne pa tudi brinjev, brinjevec. Grd germanizem je: na kugi bolan namesto za kugo bolan. Bolan sem za grižo, za sušico, pač pa bolan sem na pljučih...

Vprašanje ni odprto, nego je nerešeno, nedognano. Poleg izraza vsebina ne velja tudi zapopadek. Voh je čut (Geruchssinn), ne pa tudi duh, vonj. Za gehorsam navaja slovar ubogljiv, za Gehorsamkeit brž nato poslušnost. Kakšna doslednost! Za erschöpft ima na prvem mestu izčrpan, potem šele onemogel, upehan. Za Krieg ima dosledno samo izraz vojska. G. pisatelj, klasično izobražen mož, bi moral vendar razločevati vojsko od vojne. Poleg tega ima germanizem: vojsko peljati Krieg führen. Dalje piše svota in vsota, vun in ven, ogel, ogal in vogel — uže, vže in že, eno obliko poleg druge. Katere oblike naj se neuk človek drži? Dandanašnji imamo le eno že utrjeno obliko. Konstrukcija čakati na kaj je napačna, pravilno čakati česa. Kako naj izgovarjamo besede: (v)lasulja, navzoč(en)? Pravilno je pač: lasulja, navzočen, nikakor ne: vlasulja, navzoč.

Za eine Handvoll čitamo: peščica, pest, troha. Edino besedo pest bi za silo izvzeli, drugi dve pa nikakor ne značita tega, kar nemška. Veljaven izraz pa je le prgišče. Stornieren ni popraviti, nego črtati, odpraviti, razveljavti postavko. Passend je primeren, pravšen, ne pa pravdenski. Gegengift ni vstrup, nego nasprotni strup, protistrup. Za Ortsinn čitamo krajevno slutilo. No, res lep izraz! Zakaj ne čut za kraje. Napačno je tuzemsko, tuzemstvo, prav: toz... V zlo moramo avtorju šteti tudi glasoslovno napako častitati, častitka namesto čestit... Gegend am Meere je primorje, ne pa pomorje. Lep nestvor je tudi trgovarna za Warenhaus.

V oddelku za lastna imena kar mrgoli napak. Naj jih naštejemo: Cirknica (Cerknica), Veržej (Vržej), Terzin (Trzin), Ruperč (Ruprč) vrh, Berniki (Brniki), Zaprce, Predvor (Preddvor) Selce (Selca), Gameljni (Gameljne, rod. Gamelj), Begúnje (Bégunje, govore Begnje). Pri nekaterih imenih čitamo dvojne oblike: Zatičina in Stičina, prav Stična, Novo Mesto (Rudolfovo), prav samo Novo mesto, Zila in Zilja, prav Zila, Donava in Dunav, prav le Dunav, Split in Splet, prav le Split, Brežice je napačno, pravilno Brežce. Podlaga: breg, brežec, brežci. Prav tako Stožce (stog, stožec, stožci), a ne Stožice.

Za Baltisches Meer = Ostsee čitamo Baltiško morje in Baltsko morje, prav samo Baltijsko morje. Nedosledno piše: Dneper in Dnjester, obakrat je treba pisati Dnje... Dalje piše Jadransko in Adrijansko morje.

Že te navedbe kažejo, da je avtor delal površno in brez razumnosti za tako slovarsko delo, ki mora biti vsekakor nekaj pozitivnega, trdnega.

V uvodu piše g. avtor, da ni bilo mogoče sprejeti izrazov iz vseh panog, vendar da so zastopane vse stroke in da je rajši sprejel preveč izrazov nego premalo, hoteč ohraniti in pridržati tiste, ki smo jih že imeli. Dalje piše (prav pasivno!): Snov se je ob natisu prikrajala novo nastalim potrebam. Knjiga se je sproti le izpopolnjevala, zato se sme pričakovati, da bo njena neenotnost tudi rabiteljem le v korist. Znanstvenih svrh pa ne zasleduje.

Te besede so jako širokoustne. Vse stroke so zastopane! Kako neki? Saj niti ni mogoče ob obzorju, ki ga ima avtor ob dandanašnjih razmerah, ko so tako razprostranjene vede. Ohranjeni in pridržani so izrazi, ki smo jih že imeli. Čemu? Stara šara! Oblike uže, vže, že — ogel, ogal, vogel? Kako naj pišemo in govorimo? Novo nastale potrebe niso prav nič vpoštete. Kje je kaj obrtnih izrazov? Višek samozavesti pa je, da bo **neenotnost** le v korist tudi vsem, ki bodo rabili njegov slovar.

Ko je stvar taka, smo kar strmeli ob reklam, ki jako diši po samohvali. V »Jutru« je izšla in slove dobesedno takole: Nemško-slovenski del se je razrasel v impozantno knjigo, ki bo slovenskemu rabitelju izvrstno služila i v šoli i pri vsakdanjem čtivu, Nemcu pa bo zanesljiv pomočnik pri aktivni rabi slovenskega jezika. Tominškov slovar je tedaj vseskozi na višini sodobnih zahtev; slovenske besede so naglašene, oblika priročna, tisk velik in razločen, cena razmeroma jako nizka. Nadejati se je, da postane to vešče in praktično delo našega odličnega šolnika nepogrešljiv sestavni del vsake domače knjižnice in dragocen priročnik vsakega poslovnega človeka.

Mi smo izrekli sodbo, naj sedaj sodijo še drugi prav tako objektivno!

Zadloški.